

Suriye'nin Esed Sonrası Geleceği:

Yönetim ve Jeopolitik için Yeni Bir Dönem

Burak Elmalı

(Emin Sansar - Anadolu Ajansı)

27 Kasım'da İdlib'de başlayan ve 8 Aralık'ta Şam'da zirveye ulaşan muhalefet taarruzu, 61 yıllık Baas rejiminin çöküşüyle sonuçlandı. Bu kritik olay, Suriye'nin geleceği ve Ortadoğu'daki güç dengelerinin değişmesi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Geçiş hükümetinin kapsayıcılık ve temsiliyet konusundaki kararlılığına yönelik iyimserlik, büyük ölçüde benimseyeceği yönetim modeline bağlı olacaktır ve bu durum, Suriye halkı için yeni bir dönemin başlangıcını işaret etmektedir. Bu çalışmada, Esed sonrası Suriye'nin bölgesel yansımalarını ele alırken, özellikle Türkiye, İran, Rusya ve İsrail'e odaklanmakta ve yeni bir Suriye devletinin kurulma süreçlerini incelemektedir.

Giriş

Mart 2011'de Arap Baharının özgürlük çağrısını yansıtan barışçıl protestolarla başlayan Suriye iç savaşı, 8 Aralık 2024'te Şam'ın düşmesi ve Heyet Tahrir el-Şam (HTŞ) öncülüğündeki muhalif güçlerin kesin zaferiyle sonuçlandı. Bu önemli gelişme, büyük bölümü Hafız Esed (1971-2000) ve daha sonra Beşar Esed yönetiminde geçen 61 yıllık Baas rejiminin sonunu getirdi. Karmaşık niteliğiyle Suriye iç savaşı, zaman içinde Türkiye, ABD, Rusya, İran ve farklı amaçlar doğrultusunda hareket eden diğer devlet ve devlet dışı aktörlerin dâhil olduğu çok boyutlu bir çatışmaya dönüştü. Muhalefetin zaferi, Suriye halkı için umudu canlandıran ve Ortadoğu siyaseti için yeni bir sayfa açan, geniş kapsamlı sonuçları olan önemli bir dönüm noktasını temsil ediyor. Zamanlaması ve operasyonel hassasiyeti ile dikkat çeken bu kritik gelişme, bölgesel ve küresel stratejik çevrelerde önemli tartışmalara yol açtı. Aynı zamanda Esed sonrası dönemde Suriye'nin devlet inşası yolculuğunun başlangıcına da işaret ediyor. Bu Politika Görünümü, Suriye'nin yeniden inşasının siyasi ve askeri boyutlarını incelerken, Türkiye'nin bölgesel güç dinamiklerinin yeniden şekillendirilmesinde ve yeni bir Suriye devletinin kurulmasına katkıda bulunmada oynayabileceği önemli rolün altını çizmektedir.

Muhalif Zaferinde Zamanlama ve Strateji

Muhaliflerin 27 Kasım 2024'te İdlib'de başlayıp 8 Aralık'ta Şam'da sona eren ve Saldırganlığı Caydırma Operasyonu olarak adlandırılan askeri harekâtı, elverişli bölgesel ve küresel dinamiklerden yararlanarak kesin bir zafer elde etti. Esed rejiminin çöküşüne yol açan bu harekât, 2011 yılında iç savaşın başlamasından bu yana Suriye'de gerçekleştirilen en önemli ve stratejik olarak koordine edilmiş girişim olarak öne çıkmaktadır.

Uluslararası perspektiften bakıldığında bu harekât, rejimin başlıca destekçilerinden biri olan Rusya için stratejik bir zaaf döneminde ortaya çıkmıştır. Rusya'nın Ukrayna

(İzettin Kasım - Anadolu Ajansı)

savaşında giderek daha da yoğunlaşması Suriye'de askeri ağırlığını korumasını sınırladı. Benzer şekilde, Esed rejiminin diğer önemli destekçisi İran, bölgedeki en önemli vekili olan Hizbullah'ın bir dizi İsrail saldırısıyla etkisiz hale getirilmesinin ardından önemli bir gerileme yaşadı. Bu gelişme Tahran'ın Suriye'deki stratejik üstünlüğünü zayıflatarak Esed rejimini askeri ve siyasi olarak yalnız bıraktı. Hizbullah ve bağlı Şii milislerin desteğinin azalması, rejim güçlerini iç savaşın başlangıcından bu yana hiç olmadığı kadar zayıflattı.

Türkiye'nin terörle mücadele operasyonları da muhalefetin başarısıyla sonuçlanan süreci şekillendirmede etkili oldu. 2016 öncesinde muhalif güçler tarafından elde edilen toprak kazanımları, bu bölgelerin YPG veya DAESH'in kontrolüne geçmesi nedeniyle sık sık baltalanıyordu. Bu istikrarsızlaştırıcı durum, rejim güçlerinin de o dönem karşılık vermesiyle kapsamlı bir muhalefet kontrolünü engelledi. Ancak Türkiye'nin özellikle Suriye'nin kuzeyinde ve Fırat'ın doğusundaki bölgelerde yürüttüğü güçlü sınır ötesi operasyonlar bu terörist unsurları önemli ölçüde zayıflattı. Terör gruplarının kontrol kapasitelerindeki bu stratejik azalma, bu son operasyon sırasında muhalefetin ilerlemelerinden faydalanmalarını engelleyerek muhalefetin ivmesinin devamlılığını sağladı.

Muhalifler tarafında ise kritik taktiksel ve örgütsel ilerlemeler operasyonun başarısını destekledi. Muhalif gruplar 2016'da Halep'te yaşadıkları yenilgiden dersler çıkararak, daha önce etkinliklerini engelleyen bölünmüşlük ve zayıf koordinasyonun üstesinden geldi. Müteakip dönemde muhalif gruplar, Türkiye ile yapıcı ilişkileri güçlendirirken birlik duygusunu teşvik etmek, uluslararası medya ile etkileşim kurmak ve insani erişimi kolaylaştırmak için özverili çabalar başlattı. Esed rejiminin bazı menfi ihlallerine rağmen, Türkiye'nin Astana Süreci ile güvence altına aldığı çatışmasızlık bölgeleri, muhalif güçlerin yeniden toparlanması ve güçlerini pekiştirmesi için kritik bir imkân sağladı.

2024 yılının sonuna gelindiğinde, HTŞ liderliğindeki Askeri Operasyonlar Komutanlığı olarak bilinen Suriyeli muhalif gruplardan oluşan koalisyon, Esed rejimini devirme hedefinde birleşen birleşik ve iyi organize olmuş bir güce dönüşmüştü. 27 Kasım 2024'te Halep bölgesinde beklenmedik bir taarruz başlatarak şehrin çeperlerindeki birkaç köyden doğuya doğru hızla ilerlediler ve yıllardır büyük ölçüde değişmeden kalan rejim hatlarını tek tek kırdılar.

İran Devrim Muhafızları'nın (IRGC) kilit komutanlarından General Kioumars Pourhashemi, Halep'in batısında Suriyeli muhalif güçler tarafından düzenlenen bir saldırıda [öldürüldü](#). Bu arada HTŞ, Esed rejiminin kuzey bölgesindeki operasyon merkezine başarıyla sızdı ve güneydeki Afes'ten kuzey Halep'e kadar olan savaş cephelerini denetleyen liderlerin toplantı yerine girmeyi başardı. Bu cephelerden sorumlu sekiz üst düzey liderin son askeri gelişmeleri ele aldıkları kritik bir toplantı sırasında bu liderler etkisiz hale

getirildi. Bu arada insansız hava araçlarıyla yapılan güdümlü saldırılar Esed ordusunun üst kademesinin cesaretinin kırılmasına yol açmaya devam etti. Büyük bombalamalara eş zamanlı olarak gerçekleştirilen bu başarılı operasyonlar rejimin askeri karar alma mekanizmasını adeta felç etti.

Ardından muhalif güçler Halep-Hama-Humus-Şam hattında hızla ilerleyerek hızlı toprak kazanımları elde etti. Bu hızlı ilerleme rejime ciddi lojistik sıkıntılar yaşatmakla kalmadı, aynı zamanda Lazkiye-Tartus hattındaki rejim güçlerinin de cesaretini kırarak onları karşı bir saldırı düzenlemekten caydırdı.¹ Sonuçta zayıflayan ve direnci kırılan rejim güçleri önemli bir direniş göstermeden Humus'tan Şam'a geri çekildi. Muhaliflerin devamında başkenti ele geçirmesi, Suriye iç savaşında tarihi bir dönüm noktasını oldu ve HTŞ liderliğinde kesin bir zaferi sağladı.

Bölge Jeopolitiğinde Yeni Dönem

Baas rejiminin çöküşü, özellikle bölgesel aktörler ve Suriye'deki iç savaşa müdahil olan küresel güçler için dönüştürücü bir jeopolitik dönemin başlangıcına işaret ediyor. Ancak bu yeni dengenin ana hatları ancak kademeli olarak belirginleşecek ve tüm sonuçları bir geçiş hükümetinin kurulmasının ardından netleşecektir. Şu an için bölge devletleri farklı yol haritaları çiziyor.

Türkiye

Esed sonrası Suriye'nin bölgesel dinamikleri Türkiye'nin Orta Doğu'da artan jeopolitik öneminin bir kez daha ortaya koymaktadır. ABD'nin seçilmiş başkanı Donald Trump'ın "Suriye'nin anahtarı Türkiye'nin elinde olacak" şeklindeki sözleri, Ankara'nın yeni bölgesel oluşumda oynayacağı önemli rolü yansıtmaktadır. Türkiye'nin bu dönüşüm döneminde önemli avantajlar elde edeceğini öngörmek için önemli gerekçeler mevcuttur.

Her şeyden önce Türkiye, Suriyeli muhalif gruplarla güçlü bağlar geliştirmiş ve bugün Suriye Millî Ordusu (SMO) olarak yeniden yapılandırılan Özgür Suriye Ordusu'nun başından beri başlıca destekçisi olmuştur. Aktif diplomasiye bağlılığını gösteren Türkiye, muhalif grupların çıkarlarını gözeterek Astana Süreci ve Soçi Mutabakatı gibi girişimlerde merkezi bir rol oynamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ve Millî İstihbarat Teşkilatı Başkanı İbrahim Kalın gibi kilit isimler Suriye'deki çatışmanın başladığı 2011 yılından bu yana sürekli olarak muhalif gruplarla yakın ilişki içinde oldular ve bu gruplara önemli ölçüde destek verdiler.

Muhalefetin 27 Kasım'da başlattığı askerî harekât ve hızlı toprak kazanımlarının ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye'nin örtülü desteğinin sinyalini vererek bu ivmeyi açıkça destekledi. Muhaliflerin Şam'ı ele geçirmesinin ardından Cumhurbaşkanı Erdoğan birlik ve istikrarı vurgulayan kutlama mesajları yayınladı. Türkiye'nin diplomatik açılımı, istihbarat başkanı İbrahim Kalın'ın Şam'ı ziyaret ederek Suriye'nin yeni yönetiminin lideri Ahmed el Şara(eski adıyla Ebu Muhammed el-Colani) ile görüşmesiyle daha da hız kazandı. Bu gelişmeler, Türkiye'nin 2012'den bu yana ilk kez Şam'daki büyükelçiliğini yeniden açması ve Burhan Koroğlu'nu maslahatgüzar olarak atamasıyla sonuçlandı. Dışişleri Bakanı Hakan Fidan 22 Aralık'ta Şam'a yaptığı ziyaretle bu teması sürdürdü ve Türkiye'nin Suriye'deki siyasi geçiş sürecine ve yeni Suriye hükümetinin kurulmasına verdiği desteği iletti.

Yeni jeopolitik dönemde Türkiye'nin başlıca stratejik önceliği Suriye'nin kuzeyindeki YPG-PKK varlığının ortadan kaldırılması olmaya devam ediyor ki bu Ankara için sınırında bir terör koridorunun oluşmasını engellemek için kritik bir husustur. Yeni Suriye hükümetinin Türkiye'nin güvenlik kaygılarını anlaması ve bunlara uyum sağlaması bekleniyor. Ancak ABD, DAESH ile mücadele bahanesiyle YPG'yi desteklemeye devam ediyor ve grubu

(Arda Küçükkuş - Anadolu Ajansı)

¹ M4 ve M5 otoyolları üzerinde hayati bir kavşak olan Serakib kentinin muhalif güçlerce ele geçirilmesi bunun bir örneğidir.

“Suriyeli Kürtler” ya da “Suriye Demokratik Güçleri” olarak yeniden adlandırıyor. Bu tür adımlar geçmişte olduğu gibi Washington ve Ankara arasındaki gerilimi artırma riski taşıyor.

SNA, Türkiye'nin güçlü İHA desteğiyle Suriye'nin kuzeyinde “Özgürlük Şafağı Operasyonu” adı altında kapsamlı bir saldırı yürütüyor. YPG'den temizlenen [Münbiç'te](#) SMO mayın temizleme operasyonları yürütüyor ve arama faaliyetleriyle terörist tünellerini etkisiz hale getiriyor. Benzer şekilde, Tel Rıfat'ta da SMO on saat içinde terörist unsurları hızla ortadan kaldırmış ve istikrar sağlama çabalarını sürdürmüştür. Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde bir terör koridoruna karşı kararlı duruşu, güvenlik öncelikleriyle örtüşmekte ve Suriye devletinin birliğini ve egemenliğini de desteklemektedir. Suriye'nin yeniden inşası sürecinde ele alınmayan güvenlik zafiyetleri, ayrılıkçı grupları özerklik ilan etme konusunda cesaretlendirerek yeni hükümetin otoritesini zayıflatabilir.

Suriye'nin yeniden inşası zorlukları ve fırsatları bir arada barındıran bir süreçtir. Bir yandan, Suriye ekonomisi yıllar süren Baas rejimi, devam eden çatışmalar ve uluslararası yaptırımlardan ciddi şekilde etkilenmiş, kritik altyapı tesisleri harabeye dönmüş ve GSYH, dış ticaret dengesi ve istihdam oranı gibi temel ekonomik göstergeler düşüşe geçmiştir; bu da ülkenin toparlanmasının önünde büyük bir iktisadi engeldir. Öte yandan Türkiye, Suriye'nin yeniden inşasında kilit bir müttefik konumunda; zira Ankara özellikle tarım, inşaat ve enerji gibi sektörlerde bu zorlu görevi destekleyecek bilgi birikimine ve imkânlara sahip. Türkiye'nin altyapı geliştirme konusundaki uzmanlığı, ekonominin canlandırılması ve istihdam yaratılması için elzem olan yolların, elektrik santrallerinin ve iletişim ağlarının onarılmasında hayati önem taşıyabilir. Bu da siyasi istikrara, iç uyuma ve uluslararası desteğe bağlıdır. Yeni Suriye hükümetinin para birimini istikrara kavuşturması, insani yardım için görüşmeler yapması ve yabancı yatırımları çekmesi gerekecektir. Buna ek olarak, Suriye'nin petrol, tarım ve turizm sektörleri büyüme için fırsatlar sunmakta olup, Türkiye'nin sürece dâhil olması ülkenin altyapısının ve enerji ağlarının yeniden inşası için hayati önem taşımaktadır.

Ancak Türkiye'nin rolünün altyapının yeniden inşasının ötesine geçerek yeniden inşa aşamasında siyasi ve ekonomik canlanmayı da kapsamı bekleniyor. Türkiye'nin meşru güvenlik kaygılarıyla gerekçelendirilen askeri varlığı, Suriye'nin toprak bütünlüğüyle tamamen uyumludur ve Suriye'nin ulusal ve toplumsal bütünlüğünü zayıflatmaya yönelik tüm girişimlerin karşısındadır. Dahası, Türkiye'nin on yıldır Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapması iki ülke arasında karşılıklı iyi niyeti pekiştirmiş ve Türkiye'yi Suriye'nin yeniden inşa sürecinde güvenilir bir taraf haline getirmiştir. Gönüllü geri dönüşler devam ettikçe, geri dönen Suriyeliler muhtemelen Türkiye ile kültür ve dil bağlarını koruyacak ve ikili ilişkileri daha da sağlamlaştıracaktır.

Özetle bölgedeki güç dengesi İran ve Rusya'dan Türkiye'ye doğru kayarken, Ankara doğal bir müttefik ve kilit bir paydaş olarak Suriye'nin geleceğinin ve daha geniş bölgesel istikrarın şekillendirilmesinde merkezi bir rol üstlenmeye hazırlanmaktadır.

İran

İran bu yeni jeopolitik gerçeklikte önemli bir [kaybeden](#) olarak ortaya çıkıyor. Hafız Esed'in 1971'de iktidara gelmesinin ardından Şam ile kurduğu köklü ittifak, 1979 İslam Devrimi'nden bu yana Tahran'ın bölgesel nüfuzunun temel taşlarından biri oldu. Suriye, İran'ın devrimi yaymak için tasarladığı bölgesel plan için hayati bir merkez ve Şii milisleri ve Devrim Muhafızları'nın bölgedeki etkisini güçlendirmek de dâhil olmak üzere askeri ve lojistik operasyonlarını geliştirmek için bir kanal görevi gördü. Muhalif zaferinin ardından ise böylesine stratejik bir müttefiki kaybeden Tahran, iki muhtemel strateji ile yoluna devam edebilir.

İlk olarak Tahran, yeni Suriye hükümeti ve bölgesel istikrardan endişe duyan diğer [Körfez ülkeleriyle](#) ilişkilerini geliştirmek için vekillerini ılımlı bir yola yönlendirerek dış politika yaklaşımını yeniden düzenlemeye çalışabilir. İmkânlar ve kaynaklar açısından bakıldığında, Şam'da yeni hükümet kurulana kadar İran rejimi için bu yol, ister tercih ister zorunluluk olsun, en rasyonel yol olarak görünüyor. İran destekli Şii milisler, İsrail'in Gazze'deki savaşının bölgeye yayılmaya başlamasından bu yana bir kargaşa içinde. Örneğin Lübnan Hizbullah'ının İsrail ile girdiği çatışmalarda önemli kayıplar verdi ve 27 Kasım'da ateşkes ilan edildi. Yemen'deki Husiler bu gelişmelerden büyük ölçüde etkilenmemiş gibi görünse de, Batı ile gerilimi azaltmak için onlar da gerilimi azaltıcı bir yol seçebilir.

Bu arada, Irak'ın Şii Koordinasyon Çerçevesi başlangıçta Esed rejiminin düşmesini önlemek için muhalif güçlere karşı askeri harekâtı savundu, ancak bu gerçekleşmedi. Bugün Iraklı yetkililer, Şii siyasi gruplar ve Halk Seferberlik Güçleri (HSG) ya da yaygın ismiyle Haşdi Şabi, Suriye'de ortaya çıkan yeni normal yavaş yavaş ve temkinli bir şekilde [kabullenmiş](#) görünüyor. Dolayısıyla İran'ın, kısmen vekil ağının yaşadığı ağır gerilemelere bir yanıt olarak, kısa vadede saldırgan olmayan bir tutum benimsemesi muhtemeldir. Bununla birlikte, özellikle Suriye'de demokrasi ve kapsayıcılık temelinde siyasi ilerleme sağlama ihtimalini raydan çıkarabilecek mezhepsel bölünme gibi riskler devam etmektedir. Bu nedenle, çok partili temsili vurgulayan ve on yıldan uzun bir süredir özgürlükleri için mücadele eden Suriye halkının sivil özgürlüklerini genişleten kapsamlı bir siyasi çerçeve, bu tür bir istikrarsızlaşmanın önüne geçmek ve İran'ın etkisini yeniden göstermesini engellemek için çok önemli olacaktır.

Alternatif olarak İran yeni dönemde nükleer programını tırmandırmayı tercih edebilir. Bu bağlamda, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA)'nın son değerlendirmelerinde

İran'ın [uranyum zenginleştirme seviyesinin](#) %60 U-235 ile nükleer silah geliştirmek için son derece endişe verici bir düzeyde olduğunu vurgulandığını belirtmek gerekir. İran'ın zenginleştirmeyi hızlandırarak %90'a ulaşması ciddi sonuçlar doğurabilir. Ancak pek çok analist Trump yönetiminin yeni döneminde bu tür hamlelere "maksimum

baskı" politikasıyla karşılık verileceğini öngörüyor. Kapsamlı yaptırımlar İran rejimini nükleer hedeflerinden vazgeçmeye zorlayabilir. İran'ın zaten zor durumda olan ekonomisi ve ülkedeki mevcut enerji krizi göz önüne alındığında, tırmandırıcı bir nükleer gündem izlemesi pek olası görünmüyor. İran Atom Enerjisi Kurumu Başkanı

İsrail, kuruluşundan bu yana işgalle anılıyor

İsrail, kurulduğu 1948'den bu yana başta Filistin olmak üzere komşu ülkelerin birçoğunun toprağını işgal etti

GOLAN TEPELERİ

1967
Suriye'nin Golan Tepeleri'ni işgal etti

2024
Golan Tepeleri'ndeki işgali 57 yıldır sürüyor

Suriye'deki tampon bölgeyi de işgal etti

LÜBNAN

İsrail, 1978, 1982, 1996 ve 2006'da Lübnan'ın topraklarını ele geçirdi

30 Eylül 2024
Lübnan'ın güneyindeki bazı bölgeleri işgale başladı

FİLİSTİN

1948
İsrail, Batı Kudüs dahil tarihi Filistin topraklarının %68'ine yakınına ele geçirdi

1967
Doğu Kudüs, Batı Şeria ve Gazze'yi işgal etti

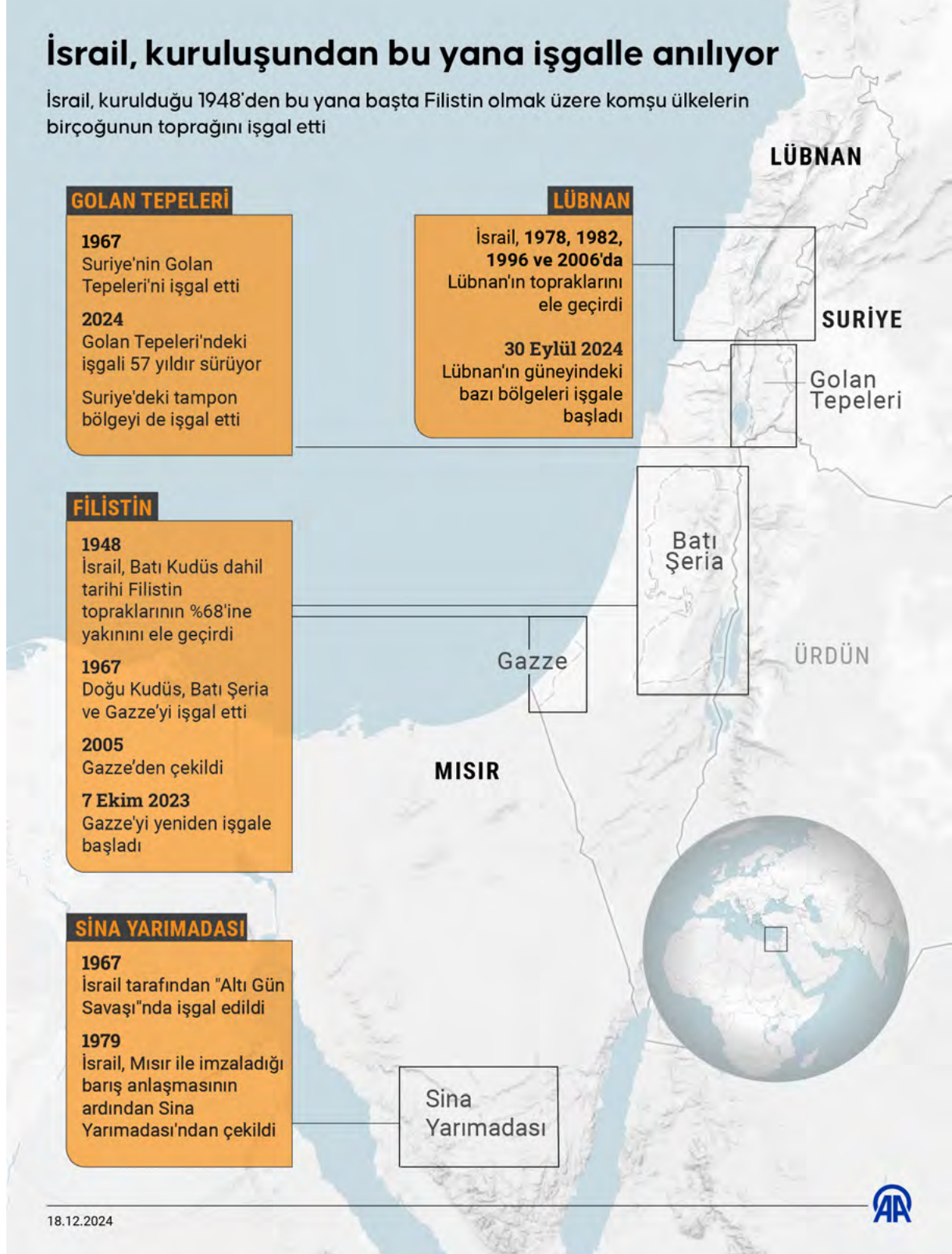
2005
Gazze'den çekildi

7 Ekim 2023
Gazze'yi yeniden işgale başladı

SİNA YARIMADASI

1967
İsrail tarafından "Altı Gün Savaşı"nda işgal edildi

1979
İsrail, Mısır ile imzaladığı barış anlaşmasının ardından Sina Yarımadası'ndan çekildi

Muhammed Eslami'nin UAEA'nın ek denetimlerine açık olduklarını ifade eden [son açıklamaları](#), İran'ın Batı ile işbirliği yapmaya istekli olduğunu ve muhtemelen yeni ABD yaptırımlarıyla karşı karşıya gelmekten kaçınmayı amaçladığını gösteriyor.

İran nükleer programıyla ilgili olarak ister gerilimi azaltıcı ister saldırgan bir tutum benimsesin, bir gerçek değişmiyor: Esed'in düşüşü, İran'ın devrimci ideolojisini yaymak için inşa ettiği bölgesel nüfuz ağının en hayati ayaklarından birine önemli bir darbe vurdu. Levant'a açılan bir kapı ve Hizbullah'a destek için bir geçiş merkezi görevi gören bir bölgenin kontrolünün kaybedilmesi sadece lojistik bir gerileme değil, aynı zamanda İran'ın ideolojik takipçileri için moral bozucu bir hayal kırıklığı anlamına geliyor. Muhalefetin kontrolü ele geçirmesiyle birlikte İran'ın "Şii Hilali" oluşturmaya yönelik temel jeopolitik hedefi ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesi ve Lübnan'da daha önce yaşanan kargaşa ile birleşen bölgedeki iç istikrarsızlık, İran'ın hâkimiyetini sürdürme kabiliyetini zaten arttırmıştı. Levant bölgesine lojistik erişimini kaybetmesi bu tür emellerini zorlaştıracaktır.

Ayrıca Baas rejimi sırasında hem Hafız Esed hem de Beşar Esed döneminde pekiştirilen neredeyse totaliter yapıların İran'a nüfuz için nispeten kolay bir yol sunduğunu belirtmek gerekir. Muhalefetin zaferiyle şekillenen yeni dönemde ise kapsayıcılık, çoğulculuk ve demokrasiye öncelik veren bir yönetim yapısının Suriye sivil toplumunu ve siyasetini, baskıcı mekanizmalarla halk üzerinde geniş kontrol sahibi olan önceki rejimle keskin bir tezat oluşturacak şekilde güçlendirmesi muhtemeldir. Demokratik açılımlar teorik olarak otoriter ideolojilerin alanını kısıtlaya da pratikte çeşitli ajan provokatörlere manevra yapabilecekleri ve gelişmekte olan demokrasiyi istikrarsızlaştırmaya çalışabilecekleri açık kapılar bırakmaktadır.

Aslında İran bu yıkıcı çabaya çoktan başlamış durumda. Dini Lider Hamaney geçtiğimiz günlerde Suriye'nin yeni yönetiminin özellikle gençlerin direnişiyle karşılaşmasının önemini vurgulayarak, İran'ın muhaliflerin zaferini tersine çevirme niyetini açıkça ortaya koydu. Tahran'ın destekçileri dezenformasyon operasyonları başlatarak Hanano askeri üssünde bulunan bir Alevi türbesine saygısızlık yapıldığını iddia eden eski videoları dolaşıma soktu. Bu algı yönetimi operasyonu çeşitli bölgelerde protestoları ve muhalif karşıtı güçlerle çatışmaları tetikledi. Ancak uzun vadede, Suriye halkının on yıllardır süren Esed ve İranlı müttefiklerinin baskısına karşı tepki koyduğu gibi bu tür istikrarsızlaştırıcı eylemlerin geri tepmesi muhtemeldir.

Şam'da kurulacak hükümetin mezhepsel bölünmelere ve muhtemel iç karışıklıklara karşı direnci son derece önemlidir. Birçok devlet yeni döneme olumlu bakarken, İran'ın muhaliflerin başarısını baltalama girişimleri yıkıcı ve kaotik olarak algılanacak ve hem Suriye toplumu içinde hem de daha geniş bir bölgede bu tür müdahalelere karşı birliği güçlendirecektir. Bu da halkın İran rejimine ve onun

devrimci değerleri ihraç etme çabalarına karşı antipatisini derinleştirecek ve İran'ı daha da yalnızlaştıracaktır.

Sonuç olarak, İran'ın stratejik tutumu, ortaya çıkmakta olan Suriye yönetim çerçevesinin özelliklerine bağlı olacaktır. Tahran'ın bölgesel çıkarlarını koruyacak bir rejimin yokluğu ve vekil ağının kırılganlıklarının yeniden değerlendirilmesi, diplomatik açıdan daha bütüncül bir yaklaşım için fırsat sunuyor. Suriye'nin siyasi geçiş sürecindeki gelişmeler bu değişimin gidişatını büyük ölçüde belirleyecektir.

İsrail

Esed rejiminin çöküşü, İsrail'in yeni bölgesel değişim kapsamındaki yayılmacı politikalarının daha da belirginleşmesine neden oldu. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Baas rejiminin çöküşü İsrail'in hedeflerini ilerletmesi için fırsatlar yaratırken, Tel Aviv'in yayılmacı emelleri Esed'in düşüşünün ötesine uzanan daha geniş ve uzun süredir devam eden bir stratejik hedefin parçasıdır.

Suriyeli muhaliflerin 8 Aralık'taki zaferinin ardından İsrail Suriye'de iki büyük hamle yapmaya başladı. Bunlardan ilki rejimin elindeki kritik askeri hedeflere yönelik hassas hava saldırılarıyla ve bildirildiğine göre bu saldırılarda teçhizatın yaklaşık %80'i [imha edildi](#). Hedef alınan silah ve teçhizatlar arasında savaş uçakları, helikopterler, Scud füzeleri, İHA'lar, seyir füzeleri ve çeşitli karadan havaya, karadan denize ve karadan karaya füze sistemlerinin yanı sıra radarlar ve roketler de vardı. İsrail bu önleyici operasyonu, Suriye'de "güç boşluğu" olarak algılanan bir ortamda gelişmiş silahların terörist grupların eline geçmesini önlemeye yönelik bir tedbir olarak gerekçelendirdi.

İkinci girişim, İsrail'in toprak ve yerleşim faaliyetlerini Golan Tepeleri ve komşu Suriye topraklarına doğru genişletmek üzerine kuruldu. İsrail, 1974 Ayrılma Anlaşması kapsamında işgal ettiği Golan Tepelerinin yaklaşık 1.200 kilometrekarelik bölümünü resmen ilhak etti ve bölgeyi kontrol altında tutmak için birlikler konuşlandırdı. Başbakan Netanyahu, İsrail ile Suriye kontrolündeki topraklar arasında 75 kilometrelik askerden arındırılmış bir tampon bölge oluşturan 1974 anlaşmasının, işleyen bir Suriye hükümetinin olmadığı gerekçesiyle geçersiz hale geldiğini belirtti. Sonuç olarak İsrail, 2025 yılı sonuna kadar bu tampon bölge üzerindeki askeri kontrolünü [ilan etti](#).

Ancak İsrail'in yayılmacılığı BM gözetimindeki tampon bölgeyle sınırlı değil. Kuneytire ve Dera vilayetleri gibi Golan Tepeleri bölgesinin dışında kurulan askeri karakollar, saldırgan yerleşim politikalarıyla desteklenen daha geniş bir [bölgesel stratejiyi](#) yansıtıyor. İsrail kabinesi 15 Aralık'ta 11 milyon dolarlık bir yerleşim fonu paketini onayladı ve Başbakan Netanyahu bu bölgelerdeki nüfusu iki katına çıkarma planlarını [açıkladı](#).

Özellikle Golan Tepelerinde İsrail'in yerleşim faaliyetleri, yaklaşık 20.000 kişilik yerli [Dürzi halkını](#) tarihsel olarak ötekileştirmiş, zorla yerinden etme ve sistematik ayrımcılık gibi çeşitli baskıcı uygulamalara maruz bırakmıştır. İçinde

bulunduğumuz dönem, İsrail'in yayılcı politikalarının görünürliğünde bir dönüm noktasına işaret etmekte ve İsrail'in bölgedeki eylemlerini şekillendiren uzun süredir devam eden amaçlarını gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla İsrail'in yayılcı tutumu, sadece Esed rejiminin düşüşüne yönelik bir tercih ya da tepki olarak değil, kalıcı stratejik hedeflerinin bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Geçtiğimiz 13 yıl boyunca İsrail, Hizbullah gibi yapıların varlığını ve sınır güvenliği endişelerini gerekçe göstererek Suriye topraklarına çok sayıda hava saldırısı düzenledi.

İsrail'in yayılcı tutumunu daha kesin bir şekilde öngörebilmek, Al-Sharaa yönetimindeki yeni hükümetin yapısı ve işleyişinin ne ölçüde netleşeceğine ve diplomatik ilişkilerin belirgin bir gidişat kazanmasına bağlı olacaktır. Bu aşamada, İsrail'in eylemlerini haklı göstermek için öne sürdüğü güvenlik kaygıları, yeni Suriye hükümetindeki yetkililer tarafından yersiz olarak nitelendiriliyor. İsrail'in yayılcı gündeminde ısrar etmesi halinde, 2019'daki ilk Trump yönetimi döneminde ilhak kararının tek taraflı olarak tanınmasıyla örneklendiği gibi, bölgedeki bilinen istikrarsızlaştırıcı etkisi giderek daha belirgin hale gelecektir. Bu tür eylemler, resmi olarak tanınmış bir Suriye devletinin egemen topraklarının işgali anlamına gelecek, uluslararası normlara aykırı olacak ve tarihsel olarak olduğu gibi Birleşmiş Milletler ve daha geniş uluslararası toplumdan yeni kınamaları davet edecektir.

Rusya

Esed rejiminin çöküşünün ardından Rusya'nın bölgesel duruşu kritik bir dönüm noktasıyla karşı karşıya kaldı. Yeni dönem ile birlikte Moskova, en önemli müttefiklerinden ve stratejik ortaklarından birini kaybetmiş oldu. Rusya 2011'den bu yana Esed rejiminin başlıca destekçisi idi ve 2015'teki askeri müdahalesi ile bu etkisini güçlendirmişti. Tartus'taki deniz üssü ve Hmeymim Hava Üssü, Rusya'nın bölgedeki ve Afrika'daki gücünü yayması için çok önemli lojistik ve harekât unsurlarıydı. Ancak Esed'in düşüşü Moskova için stratejik denklemi değiştirdi.

Rusya'nın askeri önceliklerinin Ukrayna'daki uzun süreli savaş nedeniyle kısıtlandığını belirtmek gerekir. Bu değişim, Suriye'deki askeri tesislerin 2023'te 132'den 105'e düşmesine ve bu yıl itibarıyla 114'e kadar bir miktar artmasına yol açtı. Benzer şekilde Moskova, Ağustos 2022'de S-300 hava savunma sistemlerini Suriye'nin Masyaf kentinden Rus liman kenti Novorossisk'e taşıyarak askeri varlıklarını yeniden tanzim ettiğinin sinyalini verdi.

Ankara ve Şam'daki yeni yönetim, Esed rejiminin beklenmedik çöküşünün ardından Kremlin'in itibar kaybetmesini önlemek istiyordu. Rusya'nın Suriye'deki, özellikle Tartus ve Hmeymim'deki askeri üslerine dokunulmaması ve saldırıya uğramaması, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Rusya'nın Suriye'de yenilmediğini

iddia etmesine olanak sağladı. Bunun yerine Putin, rejim güçlerinin ve İranlı müttefiklerinin kararlılık ve hazırlık eksikliğini ima etti. HTŞ liderliğindeki yönetimin sözcüsü [Obeida Amaout'un](#) bazı erken eleştirel açıklamalarına rağmen², diyen Putin, 'Oradaki durumu kontrol eden tüm gruplarla ilişkilerimizi sürdürüyoruz' dedi. Aslında Putin, Rusya'nın Suriye'deki askeri rolünü terörizme karşı bir başarı olarak [nitelendirdi](#) ve Moskova'nın temel hedeflerine ulaştığını açıkladı.

Putin'in Esed'in Moskova'da bulunması ve Suriye'den ele geçirilen milyarlarca doların Rus bankalarında olması gibi bir dizi avantajı hala elinde tutuyor olması dikkat çekicidir. Bu durum Rusya'nın Suriye'nin Esed sonrası geleceğinde rol oynaması için kapıyı açık tutuyor. Ancak Kremlin, daha geniş stratejik çıkarlarına öncelik verirken konumunu istikrara kavuşturmaya ve riskleri azaltmaya odaklanacaktır. Moskova için onlarca yıllık yatırımın ardından tüm varlığını kaybetmek çok daha önemli bir gerileme teşkil edecekti.

Rus yetkililer Suriye'nin geçiş hükümetiyle diyalogu sürdürme niyetinde olduklarını belirtirken, Moskova yeni siyasi gerçeklere uyum sağlamış görünüyor. Stratejik operasyonlar için Tartus deniz üssüne ve Hmeymim hava üssüne olan ihtiyacı devam ediyor ancak bu durum daha farklı, daha sönük bir şekilde de olsa devam ediyor. Yeni Suriye hükümetinin Rus üslerinin devam eden varlığını bir müzakere aracı olarak kullanabileceği, potansiyel olarak [diplomatik tanıma](#) ya da Rus güçleri tarafından işletilmesi için kira şartlarını ve kullanım koşullarını netleştirebileceği yönünde iddialar var. Böyle bir hamle, Ahmed el Şara liderliğindeki Suriye'nin yeni yönetiminin ne radikal ne de izole olduğunun, bunun yerine dış politikada açıklığı savunduğunun ve geçmişteki sorunları rovanşist bir şekilde yeniden gündeme getirmekten kaçındığının bir kanıtı olabilir. Geçici hükümetin yeni lideri Ahmed el Şara, yakın zamanda BBC'ye verdiği bir röportajda, Suriye ve Rusya arasındaki ikili ilişkilerin şeklinin, Rus üslerinin Suriye'nin ulusal çıkarlarına tehdit oluşturmayacak şekilde seyrini belirleyeceğine işaret ederek bir kazan-kazan formülünün bulunabileceğinin sinyalini verdi.

Esed döneminde Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığı 2017'de imzalanan [kiralama anlaşmasıyla](#) meşrulaştırılmış ve Moskova'ya bu tesislere 49 yıl boyunca serbest erişim ve hatta tam dokunulmazlık hakkı tanınmıştı; bu da Rus askerlerinin Suriye sivil halkına karşı işledikleri savaş suçları nedeniyle haklarında dava açılmayacağı anlamına geliyordu. Mart 2025'te göreve başlayacak yeni hükümetin bu anlaşmayı nasıl değerlendireceği henüz belli değil. Olası senaryolar arasında kira sözleşmesinin gözden geçirilmiş şartlarla yeniden müzakere edilmesi, operasyonların daha sıkı koşullar altında sürdürülmesi ya da Rus güçlerinin tamamen geri çekilmesinin tercih edilmesi yer alıyor.

² Arnaout, ileride bazı karışıklıkların yaşanacağını sinyallerini veren beyanatında "Rusya'nın Suriye topraklarındaki varlığını ve çıkarlarını yeniden gözden geçirmesi gerektiğini düşünüyorum" ifadelerini kullandı.

Rus personel ve teçhizatının 8 Aralık'tan bu yana devam eden geri çekilişi, önceliklerdeki açık bir değişimin altını çiziyor. Maxar'ın son [uydu görüntüleri](#), Libya'nın Bingazi Havaalanı ve El-Hadim Hava Üssü'ne yaklaşık 1000 personel ve ilgili askeri teçhizatın nakledildiği kargo uçuşlarında bir artış olduğunu gösteriyor. Bu çabalar, Libya'daki Hafter'e bağlı güçlerin harekât kabiliyetlerini güçlendirmek, Afrika Kolordusu paralı askerlerine ve Sudanlı ayrılıkçı grup Hızlı Destek Güçleri'ne (RSF) lojistik destek sağlamak amacıyla yürütülüyor. Bu yeniden konuşlandırma, Montrö Sözleşmesi nedeniyle Karadeniz'e erişimi kısıtlanan ve bölgedeki en yakın müttefiki Hafter aracılığıyla nüfuzunu sürdürmeye kararlı olan Rusya'nın kısıtlı stratejik seçeneklerini göstermektedir.

Ancak bu gelişmeler, Libya Ulusal Ordusu (LNA) ile Başbakan Abdülhamid Dbeibah yönetimindeki Ulusal Birlik Hükümeti (GNU) arasında düşmanlıkların yeniden başlaması riskini artırıyor. GNU her türlü Rus askeri varlığına şiddetle karşı çıkarken, Başbakan Dbeibah da Suriye'den Libya topraklarına yeni Rus transferlerini [şiddetle kınadı](#).

Yeni hükümetin ikinci yolu izlemesi halinde Rusya, şu anda askeri teçhizatının %10'unu oluşturan varlıklarının Libya'ya taşınma sürecini hızlandırabilir. Tartus ve Hmeymim'de kalan kuvvetlerin ve kaynakların, [el-Hadim hava üssü](#) gibi Libya topraklarına tam olarak aktarılıp aktarılmayacağı Suriye-Rusya ilişkilerinin gelişen dinamiklerine bağlı olacaktır.

Son dinamikler Moskova'nın Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki stratejik varlığı açısından daha geniş sonuçlar doğuruyor. Her halükarda Rusya'nın Suriye ile ilişkilerini yeniden tanımlaması, yeni hükümetle aynı çizgiye gelmesi ve bölgesel stratejisini buna göre yeniden şekillendirmesi gerekiyor.

Suriye Devletinin Yeniden İnşası

Rejimin yenilgisinin ardından öne çıkan en önemli konu, yeni Suriye hükümetinin yapısı ve işlevselliğidir. Kurumlar arasında tam anlamıyla işlevsel kapasiteyi yeniden kazanabilecek bir devletin yeniden inşası, devrimci ayaklanma süreçlerinden çıkan her toplum için karmaşık ve zorlu bir görevdir. Bu zorluk, Sünni, Kürt, Alevi, Türkmen, Dürzi, İsmaili, Şii ve Hristiyan toplulukları içeren çeşitli bir sosyopolitik mozaikçe sahip Suriye gibi bir ülkede daha da artmaktadır.

Birçoğu çatışma sırasında HTŞ liderliğindeki muhalefet tarafından kendilerine gösterilen saygıdan duydukları memnuniyeti dile getiren bu gruplar arasında şu an için iyimserlik hâkimdir. Temel talepler arasında karşılıklı saygı, adil temsil ve birçoğunun kolektif travma kaynağı olarak gördüğü Esed rejimi döneminde işlenen suçlar için adalet yer alıyor.

Suriye'nin yeni yönetiminin lideri Ahmed el Şara ve diğer geçiş hükümeti yetkilileri, Suriye halkının tek otorite kaynağı olacağını vurgulayarak kapsayıcı bir yönetim modeli vizyonlarını ortaya koydular. Mart 2025'e kadar Kurtuluş Hükümetine liderlik edecek olan Geçici Başbakan Muhammed El Beşir, bir anayasa taslağı hazırlamak üzere eski hükümet üyeleri ve İdlib yönetimi ile [istişarelere](#) başladı. Bu kapsayıcı yaklaşım azınlık ve mezhep haklarının güvence altına alınmasını da içeriyor. Bu yönetim modelinin başarısı birbiriyle bağlantılı iki nedenden ötürü kritik önem taşıyor. Muhaliflerin zaferinin ardından huzursuzluğun önlenmesi halkın rızasını gösterecek ve yeni rejime meşruiyet kazandıracaktır; istikrarlı ve birleşik bir yönetim yapısı ise diplomatik tanınma ve uluslararası toplumla yeniden

(Emin Sansar - Anadolu Ajansı)

bütünleşebilmenin önünü açabilir. Suriye'nin yeni yönetiminin lideri Ahmed el Şara, Türkiye Dışişleri Bakanı Hakan Fidan ile görüşmesinin ardından yaptığı [açıklamada](#), tüm silahların merkezi hükümetin kontrolüne geçeceğini beyan etti. Bu durum, bazı grupların federalizm beklentilerinin aksine, yeni Suriye devletini üniter bir yapı olarak konumlandırmaktadır. Muhalefet cephesi iç savaş sırasında çeşitli grupları başarılı bir şekilde bir araya getirdiğinden, şimdiki mesele bu birliği çok partili temsile sahip demokratik bir yönetim modeline dönüştürmek ve aynı zamanda toprak bütünlüğünü tehdit eden ayrılıkçı hareketlere kesin bir şekilde karşı çıkmaktır.

Esed sonrası Suriye'de geçiş dönemi adaleti, savaş suçları için hesap verebilirlik ile toplumun farklı kesimleri arasında güveni yeniden inşa etmek için ulusal uzlaşmayı teşvik etmeyi dengelemelidir. Bu çok yönlü yaklaşım, Güney Afrika gibi ülkelerdeki başarılı çerçeveler örnek alınarak Suriye liderliğinde bir Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu kurulmasıyla başlayabilir. Böyle bir yapı Baas döneminde yaşanan zorbalıkları belgelemeyi, mağdurlara deneyimlerini paylaşılabilecekleri bir platform sunmayı ve tazminat önerilerinde bulunmayı amaçlayacaktır. Bununla birlikte, ihtisaslaşmış yerel mahkemeler yüksek profilli savaş suçları davalarını ele alabilir ve çatışmanın tüm taraflarından faillerin hesap vermesini sağlayabilir. Bu mahkemeler halkın güvenini kazanmak ve galiplerin adaleti algısını önlemek için şeffaf ve bağımsız bir şekilde çalışmalıdır. Siyasi uzlaşma aynı zamanda muhalefet liderlerini, sivil toplum

aktörlerini ve azınlık gruplarının temsilcilerini karar alma sürecine dâhil etmeyi ve ülkenin geleceğini şekillendirmek için kapsayıcı bir ulusal diyalog oluşturmayı gerektirecektir. Yasal telafi ve uzlaşmaya yönelik bu iki husus, on yılı aşkın süredir devam eden şiddetin neden olduğu toplumsal kınılmaları iyileştirmeyi temel görev olarak ele alacaktır.

Anayasanın hazırlanması aynı zamanda, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) veya geçici mahkemeler gibi uluslararası mekanizmalarla işbirliği içinde hesap verebilirlik için yasal çerçeveyi de belirleyecektir. Ancak bu konuda birtakım zorluklar bulunmaktadır. [Esed ailesinin](#) üyeleri de dâhil olmak üzere rejimin birçok kilit ismi yurt dışına kaçmış durumda ve bu da iadelerin kolaylaştırılması için ev sahibi ülkelerle diplomatik temas kurulmasını gerektiriyor. Ayrıca Suriye'nin Roma Statüsünü imzalamamış olması UCM'nin erişim alanını sınırlamaktadır. BM Güvenlik Konseyi konuyu UCM'ye havale edebilir fakat unutulmamalıdır ki 2014'teki benzer girişimler Rusya ve Çin tarafından [veto edilmişti](#).

[Suriye İnsan Hakları Ağı](#) tarafından yayınlanan verilere göre, 6.724'ü eski rejimden ve 9.476'sı müttefik milislerle bağlantılı olmak üzere 16.200 kişi savaş suçlarına karışmış durumda. Sednaya hapishanesinde yaşanan vahşet ve toplu mezarların bulunması adaletin aciliyetinin önemini bir kez daha vurgularken, adalete ulaşmak kapsamlı bir strateji gerektiriyor. BMGK'nın mevcut veto yapısı, çatışma sonrası hesap verebilirliğin tesis edilmesi önünde

zorlu bir engel olmaya devam etmektedir. Ancak geçiş dönemi adaleti için bazı alternatif yollar geliştirilebilir. Örneğin Birleşmiş Milletler, Esed rejimi döneminde işlenen zulümleri yargılamak üzere özel bir yetkiye sahip geçici bir mahkeme kurabilir. Buna ek olarak, Suriyeli ve uluslararası yargıçları bir araya getiren hibrit mahkemeler, adaletin sağlanması için yerelleştirilmiş ancak küresel olarak güvenilir bir yol sunabilir. Hukuki mekanizmaların ötesinde, tazminat programlarının, mağdurlar için psikososyal rehabilitasyon hizmetlerinin ve Suriye'nin yargı kurumları için kapasite geliştirme girişimlerinin finanse edilmesinde uluslararası destek hayati önem taşımaktadır. Sivil toplum örgütleri ve diaspora ağıları kanıtların belgelenmesinde, mağdurların savunuculuğunun yapılmasında ve uzlaşma çabalarına tabandan destek sağlanmasında önemli bir rol

oynayabilir. Bu tedbirler birlikte, adaletin sadece cezalandırıcı değil onarıcı olmasını ve Suriye halkının haysiyet, hesap verebilirlik ve ileriye dönük taleplerini karşılamasını sağlamayı amaçlamaktadır.

Suriye'nin geçiş hükümetinin başarısı, bu çok yönlü zorlukları ele alma becerisine bağlı olacaktır. Kapsayıcı bir yönetimin tesis edilmesi, devlet kurumlarının yeniden inşası ve geçmişte işlenen suçlar için adaletin sağlanması sadece ülke içindeki istikrarı belirlemekle kalmayacak, aynı zamanda Suriye'nin küresel sahnedeki konumunu da şekillendirecektir. Uluslararası toplumun desteği bu çabada, özellikle de geçiş dönemi adaletini kolaylaştırmada ve işlevsiz uluslararası sistemdeki yapısal engellerin etkisini azaltmada vazgeçilmez olacaktır.

Uzman Görüşleri

HTŞ liderliğindeki muhalif Suriye yönetiminin uluslararası alanda tanınması için hangi adımlar atılmalıdır ve bu tanıma Türkiye'nin terörle mücadele stratejisini ve bölgesel etkisini nasıl etkileyebilir?

Uluslararası toplum HTŞ çatısı altındaki muhalif Suriye yönetimini uluslararası hukuk çerçevesinde resmen tanımalıdır. Önceliğimiz bu. Bu nasıl gerçekleşebilir? Öncelikle HTŞ, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu çeşitli ülkeler tarafından terör örgütleri listesinden çıkarılmalıdır. Bu konuda olumlu adımlar atılmıştır. Örneğin ABD, Ahmed el Şara'nın (eski adıyla el Colani) başına koyduğu 10 milyon dolarlık ödülü kaldırdı. ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Suriye'nin yeni yönetimiyle temas kuracaklarını belirtti ve Ahmed el-Şara'nın kendisi de Birleşik Krallık ile temas kurma niyetinden bahsetti. Diğer Batılı liderler ve dışişleri bakanları da olumlu mesajlar verdi.

Fiili olarak Suriye'nin yeni yönetimine zaten destek var ancak bunun yasal çerçevede resmîyet kazanması gerekiyor. Türkiye'nin de bölgeye maslahatgüzar düzeyinde bir temsilci göndererek ihtiyatlı bir tutum sergilemesi, tanıma yolunda atılmış bir adım olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla ya ülkeler HTŞ'yi terör listelerinden çıkaracak ya da HTŞ başka bir oluşuma dönüşecektir ki bence ikincisi daha olası bir senaryodur. Bunun ardından Birleşmiş Milletler, Ahmed el Şara liderliğindeki yeni Suriye hükümetini tanımalıdır. Türkiye bu süreçte diplomatik destek sağlayacaktır. Bu sürecin Mart ayı civarında tamamlanacağına inanıyorum ve Batı da bu düşünceyi paylaşıyor.

Meşru bir hükümet kurulduktan sonra terörle mücadeleye yönelik adımlar atılabilir. Örneğin, Esed rejimi ile 1999 Adana Mutabakatına benzer bir anlaşmaya varılarak Türkiye'nin Suriye'de faaliyet gösteren terör örgütlerine karşı askeri müdahalelerde bulunmasına veya bu ülkede askeri üsler bulundurmasına izin verilebilir. Yeni hükümetin kurulmasıyla birlikte Ahmed el Şara tüm silahlı grupların silahsızlanması gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye, ABD ve Rusya'nın bölgede hâlihazırda askeri güçleri bulunmaktadır; Rusya kıyı tarafına çekilmiş olsa da varlığını sürdürmektedir. Bu güçler varlıklarını uluslararası hukuka ve yeni hükümetin yasal çerçevesine uygun hale getirmelidir. Türkiye'nin böyle bir anlaşmanın peşinden gidebileceğine inanıyorum. Sonuç olarak Türkiye bu çerçeve altında PKK/PYD'ye karşı daha etkili meşru tedbirler alabilecektir.

Doç. Dr. Ali Burak Darıcılı, Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Suudi Arabistan ve Katar, Esed rejimine karşı geçmişteki tutumları ve mevcut jeopolitik dinamikler göz önüne alındığında, Suriye'nin çatışma sonrası ortamında özellikle finansal yatırım, siyasi nüfuz ve insani yardım açısından nasıl bir rol oynayabilir?

Suudi Arabistan ve Katar, Esed sonrası dönemde farklı kapasitelere sahip olsalar da önemli roller oynayacaklardır. Yeni yönetime ideolojik olarak yakın bir devlet olan Katar, Arap ülkeleri arasında üstünlüğe sahiptir; zira Doha, Esed rejimiyle ilişkileri asla normalleştirmemiştir. Ayrıca Katar, 14 yıl süren iç savaş boyunca muhalefeti finanse etmede önemli bir rol oynadığından, ülkeyi yönetecek yeni Suriyeli gruplar üzerinde iyi bağlantılara ve önemli bir etkiye sahiptir. Bunların yanı sıra, Katar son dönemde devlet dışı aktörler veya kısa süre sonra devlet haline gelen aktörlerle Batı dünyası arasında arabuluculuk rolü üstlenmiştir. Bu nedenle, ekonomik, siyasi, diplomatik, ideolojik ve hatta kişisel sebepler, Katar'ın Suriye'nin yeniden inşasında önemli bir rol oynayacağını göstermektedir. Katar, Suriyeli entelektüelleri farklı seviyelerde ve çeşitli kurumlarda istihdam ederek bu ağı en üst düzeyde biriktirmiştir.

Öte yandan, Suudi Arabistan, muhalefetle olan ilişkileri açısından Katar kadar özgür bir geçmişe sahip değildir. Suudi Arabistan da yaklaşık on yıl boyunca Esed ile ilişkilerini koparmış olsa da, son dönemde Esed ile bir yakınlaşma yaşamış ve Esed'in Arap Ligi'ne geri dönmesinde önemli bir rol oynamıştır. Katar'a kıyasla Suudi Arabistan için bir diğer zorluk, İslamcı devrim korkusunun yarattığı ideolojik endişelerdir. Ancak, her iki ülke için ortak olan nokta, Suudi Arabistan ve Katar'ın, Suriye'nin yeniden inşasında yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasi olarak da önemli güçler olmaya çalışacak olmalarıdır. Bu, Suudi Arabistan için Suriye'yi İran etkisinden uzaklaştırmak adına önemli bir fırsat olduğundan, diplomatik tanınma ve iş birliği beklenmektedir.

Doç. Dr. Hamdullah Baycar, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü*

Esed sonrası Suriye'de İran, rejimin başlıca destekçisiyken halk tarafından hoşlanılmayan bir parya devlete dönüşmesinin ardından, stratejisini nasıl uyarlayabilir?

Bana göre İran, toprak bütünlüğünü korumak, nüfusunu ve devlet güvenliğini sağlamak gibi ulus-devlet önceliklerine odaklanacak ve ekonomisini daha da zayıflatacak başka coğrafyalara güç yayma girişimlerinden kaçınacaktır. Daha da önemlisi, İran'daki rejim ciddi bir tehdit altındadır. Bu, Tahran hükümetinin temel tehdit algısıdır. Bildiğim kadarıyla Trump hükümeti rejimi baskı altına alacak ve İsrail daha fazla İran nükleer tesisini hedef alacaktır. İran Cumhurbaşkanı Pezeşkiyan'ın ılımlı tavrına rağmen, İsrail'in Tahran hükümetiyle uzlaşması mümkün görünmüyor. Şimdilik ABD, İran halkının rejimin baskısı altında olduğu ve dolayısıyla İran'da köklü bir değişiklik olması gerektiği fikrini öne sürüyor.

Prof. Dr. Özden Zeynep Oktav, *İstanbul Medeniyet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı*

Sonuç

27 Kasım'da İdlib'de başlayan ve 8 Aralık'ta Şam'da sonuçlanan muhalif ilerleyişi, Esed rejiminin devrilmesiyle sonuçlandı. Bu hızlı ilerleme iki haftadan kısa bir süreye yayılsa da, 2016'dan bu yana gelişen sürekli örgütsel planlamalar, stratejik manevralar ve jeopolitik dinamiklerdeki değişimlerin bir doruk noktası ve sonucuydu. Rusya'nın Ukrayna'daki uzun süren savaşı nedeniyle zayıflaması, İran'ın bölgesel etkisindeki önemli kayıplar vermesi (özellikle Hizbullah'ın İsrail ile yaşadığı çatışmalarda ağır kayıplar yaşaması) ve muhalif güçlerinin üstün örgütlenme kapasitesi bu başarının önünü açtı. Bu kritik zafer, Suriye'nin ulusal geleceği ve Ortadoğu'daki daha geniş ölçekli bölgesel dengeler açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

Esed sonrası Suriye, yeni bir devletin inşası süreci ve bölgenin jeopolitik istikameti için birçok sonucu beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin bu yeni dönemde bölgesel et-

kisi daha belirgin hale gelirken, İran, stratejik varlığındaki kayıplarıyla bölgesel hedeflerini yeniden değerlendirmek zorunda kalmıştır. Rusya'nın küresel güç gösterisi önemli bir darbe almış ve itibar kaybı yaşamıştır. Bununla birlikte, İsrail'in uluslararası normlara her zamanki gibi meydan okuması, sürdürdüğü yayılmacı ve yerleşim politikalarıyla devam etmektedir.

2025 yılının Mart ayına kadar görev yapacak olan geçiş hükümeti, tüm Suriye topluluklarının ihtiyaçlarını karşılayan demokratik, kapsayıcı ve adil bir yönetim sistemi oluşturma görevini üstlenmiştir. Bu hükümet aynı zamanda, Baas rejimi dönemindeki savaş suçlarından sorumlu olanları hesap vermeye çağırarak adalet taleplerini karşılamak zorundadır. Bu yeni yönetimin yapısı ve politikaları, sadece Suriye'nin yeniden inşası için değil, aynı zamanda bölgesel belirsizliklerin netleştirilmesi ve Ortadoğu'nun gelecekteki stratejik görünümünün şekillendirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

(Kasım Rammah - Anadolu Ajansı)